

Ерен В.Ф.

здобувач вищої освіти

Ромас Л.М.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри філології та мовної комунікації

Національний технічний університет

«Дніпровська політехніка»

ТИПИ НАРАЦІЇ У ТЕКСТІ НАДІЇ СУХОРУКОВОЇ «МАРІУПОЛЬ. НАДІЯ»

Анотація. Стаття присвячена аналізу наративних стратегій у творі Надії Сухорукової «Маріуполь. Надія». Розглядаються типи нарації, вибір наратора та поєднання документального і художнього дискурсів, що забезпечують емоційно-сміслову структуру тексту та ефект безпосередньої присутності читача. Окрему увагу приділено використанню щоденникової форми, внутрішніх монологів і ретроспективних вставок для поєднання свідчення і художньої репрезентації травматичного досвіду війни.

Ключові слова: наратив, наратор, воєнна література, Надія Сухорукова.

Eren V., Romas L. Types of narrative in the text of Nadiya Sukhorukova “Mariupol. Hope”. The article is devoted to the analysis of narrative strategies in Nadiya Sukhorukova's work “Mariupol. Hope”. The types of narration, the choice of the narrator and the combination of documentary and artistic discourses are considered, which provide the emotional and semantic structure of the text and the effect of the reader's direct presence. Special attention is paid to the use of the diary form, internal monologues and retrospective inserts to combine testimony and artistic representation of the traumatic experience of war.

Key words: narrative, narrator, war literature, Nadiya Sukhorukova.

Актуальність дослідження. Твір Надії Сухорукової «Маріуполь. Надія» є унікальним прикладом поєднання документального свідчення та художньої оповіді, що дозволяє осмислити війну не лише як історичну подію, а як глибоко особистий, екзистенційний досвід. В умовах

триваючої російсько-української війни проблема відтворення травматичного досвіду набуває особливої гостроти. Саме тому аналіз наративних стратегій цього твору стає важливим для розуміння того, як література фіксує, інтерпретує й трансформує колективну пам'ять та індивідуальний біль.

Мета дослідження полягає в аналізі типів нарації у творі Надії Сухорукової «Маріуполь. Надія» задля з'ясування, яким чином специфіка оповіді, вибір наратора, поєднання документального та художнього дискурсів формують емоційно-сміслову структуру тексту, відображають досвід війни та внутрішній стан авторки-оповідачки.

Виклад основного матеріалу. У сучасному літературознавчому дискурсі питання наративної організації художнього тексту набуває дедалі більшої актуальності, адже саме спосіб розповіді, характер оповіді та особливості авторського голосу визначають не лише змістову, а й емоційно-естетичну природу твору. Теоретичні засади наратології й аналіз художнього наративу стали предметом наукових розвідок таких дослідників, як І. Бехта, О. Капленко, Л. Мацевко-Бекерська, І. Папуша, Р. Савчук, М. Ткачук та інші. Завдяки дослідженням зазначених науковців поступово окреслюються основні принципи аналізу наративу в українській прозі. Йдеться не лише про визначення поняття «наратив» чи класифікацію його складників, а насамперед про спробу зрозуміти, як через оповідну манеру формується індивідуально-авторський міф і яким чином стиль розповіді впливає на читацьке сприйняття. Саме спосіб подання матеріалу, інтонаційна структура тексту, вибір наратора, чергування точок зору створюють художній світ твору, визначають його темп, ритм, емоційний тон і жанрову своєрідність. Тому наратив виступає не лише як технічна форма викладу, а як глибинна структура, що організовує художній простір і час, визначає смислові акценти та спрямовує інтерпретацію.

У сучасному літературознавчому дискурсі нарація трактується як процес формування наративу – оповідна репрезентація послідовності подій і ситуацій, що відбуваються у певному часовому вимірі. Вона охоплює специфіку організації часу оповіді стосовно часу зображуваних подій та визначає спосіб, у який наратор вибудовує комунікацію між текстом і реципієнтом [5, с. 85]. Основою будь-якого розповідного тексту є подія, адже саме вона формує динаміку оповіді та визначає її смисловий розвиток [3, с. 30]. У творі Надії Сухорукової «Маріуполь. Надія»

подієвість зумовлена реальними фактами війни, які стають осердям оповіді. Однак події тут не лише відтворюють зовнішню реальність, а й відображають внутрішню трансформацію особистості оповідачки – шлях від страху й відчаю до духовної стійкості та надії.

Залежно від хронологічного співвідношення між актом оповіді та наратованими подіями розрізняють кілька типів нарації. Апостеріорна нарація характеризується тим, що акт оповідування відбувається після описуваних подій, тобто наратор звертається до минулого досвіду; цей тип є домінантним у класичному, або традиційному, наративі. Попередня (предиктивна) нарація, навпаки, передуює наратованим подіям у часовій послідовності й реалізує прогностичну або пророчно-аналітичну функцію оповіді. Симультанна нарація передбачає синхронність оповіді та дії, коли опис подій відбувається водночас із їхнім розгортанням у такому випадку наратор постає як безпосередній спостерігач. Включена нарація репрезентує оповідь, розміщену між двома часовими моментами основної дії, і найчастіше реалізується в епістолярних або щоденникових формах письма, де акт розповіді інтегрований у сам подієвий простір [6].

У цьому контексті особливого зацікавлення набуває творчість Надії Сухорукової, зокрема її блокадний щоденник «Маріуполь. Надія», який вирізняється глибоким емоційним і наративним потенціалом. Включена нарація домінує у тексті, адже Сухорукова часто використовує форму щоденникових записів, створених безпосередньо під час подій. У таких фрагментах акт письма й опис подій частково збігаються в часі, що додає оповіді достовірності й емоційної напруги: «Я впевнена, що скоро помру» [4, с. 49], «... я відсовую шапку з вух і торкаюсь їх пальцями» [4, с. 58], «Мені страшно жити. По нас б'ють щохвилини» [4, с. 75].

Включена нарація у творі поєднується з елементами апостеріорної та симультанної: оповідачка водночас свідчить про минуле і проживає його в моменті пам'яті. Авторка розповідає про вже пережитий досвід – облогу, страх, втрату, безсилля і водночас віру – з позиції людини, яка осмислює минуле, намагаючись надати сенсу пережитому: «... не хотіли цього чути... Ми затулялися ковдрою від війни» [4, с. 35], «Того дня міни і снаряди прилетіли на нашу вулицю» [4, с. 47], «Було так страшно, що я заздрила мертвим» [4, с. 47]. Елементи симультанної нарації проявляються у тих фрагментах, де акт оповіді та описувані події збігаються в часовому вимірі. Н. Сухорукова часто фіксує миттєві реакції, думки, відчуття, передаючи їх у формі внутрішнього монологу або емоційного спалаху, який виникає одночасно з подією: «Поки я

всередині, гуркотить так, що двері тремтять, наче до мене хтось ломиться» [4, с. 25], «Здається, що двері падають на мене» [4, с. 25], «... не хочу їсти... ледве щось у себе запихаю» [4, с. 29]. Завдяки цьому створюється ефект безпосередньої присутності, коли читач ніби опиняється поруч з оповідачкою - у темряві під обстрілами, у зруйнованому місті, у миті страху чи короткої надії. Саме така наративна стратегія створює ефект свідчення, що є ключовою рисою текстів воєнної пам'яті.

Така нарація формує складну часову структуру тексту, в якій минуле, теперішнє і пережите накладаються одне на одне, створюючи ефект пульсуючої пам'яті. У результаті оповідь набуває сповідального, документального характеру, а голос наратора («суб'єкт свідомості, який безпосередньо втілений у тексті і з яким має справу читач» [1, с. 214]) постає не просто як морально-авторський голос очевидця, що фіксує досвід війни від імені цілого покоління.

Спираючись на типологію, запропоновану В. Шмідом [6], у творі Надії Сухорукової «Маріуполь. Надія» доцільно говорити про експліцитного наратора, адже оповідна структура тексту має виразні ознаки щоденникової форми, у якій авторка безпосередньо присутня як суб'єкт мовлення. Наратор постає не абстрактним спостерігачем, а конкретною особою – жінкою, мешканкою Маріуполя, що перебуває в епіцентрі воєнних подій і фіксує власний досвід у момент його переживання: «Марік – це тільки для своїх. Домашня назва улюбленого міста...» [4, с. 31], «Як ви думаєте, наші рідні здогадуються, що ми тут?» [4, с. 8], «Усім привіт від мене, Надії з Маріуполя» [4, с. 9]. Наративна організація вибудована від першої особи. Така форма нарації створює ефект документальної достовірності й емоційної відкритості, адже події розгортаються крізь призму внутрішнього бачення людини.

Також відзначаємо, що оповідь у аналізованому творі реалізується через антропоморфного наратора (за типологією В. Шмідта [6]), тобто оповідача, який має всі властивості людської свідомості – здатність мислити, відчувати, оцінювати та емоційно реагувати на події. Такий тип наратора вирізняється особистісною позицією, індивідуальним світоглядом і психологічною виразністю.

«Кожна наративна стратегія проєктує комунікативний дискурс, встановлює правила гри автора з читачем за посередництва художнього тексту. “Голосна” позиція наратора чи затемнення її, фізична присутність в матерії твору чи перебування поза текстовим простором, наявність чи

відсутність контактів наратора з персонажами – це глобальна проекція змісту твору на рецептивні можливості читача або читачів», – стверджує Л. Мацевко-Бекерська [2].

Окрім зазначеного, важливими складниками наративної структури твору виступають діалогічні фрагменти, ретроспективні вставки, епізоди спогадів та внутрішні монологи оповідачки. Така композиційна система забезпечує багат шаровість оповіді, поєднуючи зовнішній перебіг подій із внутрішнім емоційним досвідом героїні.

Висновки. Дослідження наративних стратегій у творі Надії Сухорукової «Маріуполь. Надія» демонструє, що включена нарація, поєднана з елементами апостеріорної та симультанної, забезпечує одночасне відтворення минулого досвіду та його переживання у момент письма, створюючи ефект присутності читача в подіях. Експліцитний, антропоморфний наратор забезпечує персоніфіковану перспективу, через яку репрезентуються як зовнішні обставини війни, так і внутрішній психоемоційний стан оповідачки.

Використання щоденникової форми, внутрішніх монологів, діалогів та ретроспективних вставок формує багат шаровий наратив, поєднуючи документальне свідчення з художньою інтерпретацією пережитого. Завдяки цьому твір виступає важливим засобом фіксації колективної пам'яті та індивідуального травматичного досвіду війни.

Література

1. Бехта І. Авторське експериментаторство в англomовній прозі ХХ століття. Львів : ПАІС, 2013. 268 с.
2. Мацевко-Бекерська Л. Типологія наратора: комунікативні аспекти художнього дискурсу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць*. 2011. №4(8). URL: <https://docplayer.net/83866915-Tipologiya-naratora-komunikativni-aspekti-hudozhnogo-diskursu.html>.
3. Папуша І. Що таке наратологія? (Огляд концепцій). *Studia methodologica*. Вип. 16. Наративні виміри літератури. *Матеріали міжнародної конференції з наратології* (24 жовтня 2003 р., м. Тернопіль). 2005. С. 29–46.
4. Сухорукова Н. Маріуполь. Надія. Київ: Лабораторія, 2023. 224 с.
5. Ткачук О. Наратологічний словник. Тернопіль: Астон, 2002. 173 с.
6. Schmid W. Narratology: an Introduction. Berlin-Boston: de Gruyter, 2003. 258 р.